

...és bízva bízzál

Szabadon bűn és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.

(Madách Imre: Az ember tragédiája)

Látta, hogy jó

Az eszkimó-ádámok, akiknek száma Madáchnak a végső időkről szóló víziójában meghaladja a táplálékul szolgáló fókákét, eltöprenghetnek: miért írja a Biblia mind a hat nap teremtő munkája után: „És látta Isten, hogy jó.”

Mi, mai ádámok és évák is töprenghetünk, hogy miután az utóbbi évszázad fő gonoszai, a náciizmus és a kommunizmus látványosan megbuktak, miért nem élünk végre biztonságban és nyugalomban? Hiszen – elméletben – a jó, a helyes, az emberi kellett (volna) győzedelmeskedjen a világban a gonoszság fölött! Miért van az, hogy a gonosz a legváltozatosabb és néha a legváratlanabb formákban újratermeli magát? Ahogy elcsitult egy vihar, megint csak szörnyek dugják ki a fejüket – esetleg barátságos arccal, jól fésülten és nyakkendőben – az éppen elsimult víztükör alól. És mindig nekik van esélyük uralkodni mások fölött. A Föld nem az igazság völgye, hanem valóban a siralomé: ritkán esik meg, hogy az aljasság ne tudja elkerülni a büntetést, miközben a tisztákat háttérbe szorítják és megalázzák.

Már untig feltettük magunknak a kérdést: miért ilyen a világ, amelyben élünk? Ez a gyönyörű és elviselhetetlen, ez a csodákkal teli és nyomasztóan ránk telepedő, ez a derűs és szorongató reményekben gazdag. Miért éppen ilyen ez az ígéretekkel bódító, gyümölcsökkel édesen terhes élet a világban? Ez a küzdelmes és végül is kopáran kilátástalan – ha másért nem –, mert életünk korlátozott, és mindnyájan meghalunk a végén. E kérdésre adott megalapozott válasz nélkül életünk a bizonytalanság jegyében telik, és tétován támaszkodunk legtöbbször véletlenszerűen választott, esetleg divatokból felkínálkozó mankóinkra. A változó elméletek váltott mankóira.

„Mondottam ember: küzdj, és bízva bízzál” – fejeződik be Az ember tragédiája. De hát kiben-miben bízzon az ember? Önmagában? A véges és nagyon gyakran tévutakra hordozó saját erőiben? Az emberi ész kimeríthetetlen(nek tűnő) találékonyságában, amely majd a jégbeborult földön, a pislákoló nap fényénél is megtalálja a fókák szaporításának mindenkit jóllakató megoldását?

Rövidnek tartott életünk – amelybe azért annyi minden belefér – hamarabb ér véget, mint a Nap energiái. Ezért elég nekünk a mával s a közvetlen holnappal törődni. A legtöbben élünk oly hosszan, hogy tapasztalatainkat lepárolva megállapíthassuk: bizony nem vidám az élet, ha vannak is derűs pillanatai. Ezért jogos újra feltenni a kérdést: miért láthatta Isten a teremtés minden fázisában, hogy jó ez a világ, amit alkotott? Talán akkor, a teremtés idején hiányzott belőle a gonoszság? Akkor valóban jó volt még?

Lehet, persze, hogy csak játék részemről ez az egész kérdezősködés. Amennyiben a Teremtő csak a „primitív” ember misztikus beállítottságának a terméke – mint ahogy sokan tartják –, akkor a bibliaírók által a semmiből létrejött világ milyenségéről Istennek tulajdonított mondat egyértelműen a képzeletét szabadjára engedő ember rózsaszínben fogant megjegyzése csupán. A világ keletkezésére és az ember létrejöttére a tudománynak megvannak a maga saját bejáratú válaszadási próbálkozásai, noha ezek a kérdések egyáltalán nem tartoznak az ő – kizárólag a mérhetőséggel jellemezhető – hatáskörébe. A

tudománykedvelő elmék azonban szeretik azokat a dolgokat is jobban tudni, amelyekben nem illetékesek, és ilyenkor olyan elméleteket gyártanak, amelyek a racionális tudás pillanatnyi eredményeivel nem ellentétesek. E felfogás hívei az embert az örökkévaló anyag miriádnyi véletlen tényezője törvényszerű természetes termékének tekintik, akin keresztül az anyag „önmagára ismer”. Ez az ismeret minden ember lelki folyamataival együtt kihuny a halál pillanatában, és csak mint az élő társadalom által birtokolt és továbbhagyományozott, állandóan gazdagított közvagyon él – mindaddig, amíg az egész el nem törli az emberi gonoszság által vagy a természeti események által előidézett végső pusztulás. A materialista némiképp úgy látja az anyagot, mint Lamarck, a Darwin előtti, régen megcáfolt francia evolucionista az élővilágot, vagyis hogy benne rejlik, megváltoztathatatlan tökéletesedési hajlammal bír. Szerinte egy ilyen belső készletnek a hajtóereje hozza létre az életet, majd az élet fejlett formáiban ugyanezen erők hatására megjelenik szellem is. Az élet és az értelem hosszú távon szükségszerűen bekövetkező pusztulásával azonban az anyag visszazuhan a maga öntudatlanságába, és így – még ha előről kezdődne is az egész folyamat – értelmetlenné válik minden előzetes fejlődés és nyereség. Mivel e nagy ívű fejlődésnek se a mozgatóira, se az értelmére az anyagközpontú nézetrendszerben semmiféle komolyan veendő válasz nem adható, térjünk vissza nyugodtan Isten jelenlétének a hagyomány és számtalan ember személyes élménye által igazolt tényéhez.

A zsidó, a keresztény és a mohamedán hitkörorok komolyan veszik a Bibliát. És noha a teremtésre és a bűnbeesésre vonatkozó szövegek némileg képletes jelentéssel bírnak, mi is komolyan feltehetjük újra a kérdést: ha a jó és a szép mellett lépten-nyomon annyi reménytelenséget és borzalmat tapasztalunk a világban, hogyan találhatta jónak Isten a teremtés eredményét? Azért-e vajon, mert ez a megállapítás még az ember bűnbeesése előtti helyzetre vonatkozott, amikor az a tiltott almából még nem fogyasztott, engedetlenségével tehát még nem rontotta meg a világot? De hiszen lényegét és következményeit tekintve legalább ilyen súlyú volt az angyalok egy részének lázadása, akik megvetették a sátán birodalmának alapjait. Az akkor már működő gonosz szellem volt az, aki – hiúságukat és nagyravágyásukat felébresztve – rávette az összülöket a tudás fájára vonatkozó tilalom megszegésére.

Isten lényege szerint tökéletes, ezért a mindentudást is birtokolja, amelynek része a jövő előzetes ismerete is. Vagyis Isten, amikor megteremtette az eget és a földet, előre tudta, hogy az angyalok között lesznek lázadók, és azt is, hogy Ádám és Éva meg fogja szegni a paradicsomi tilalmat. Már akkor tudta azt is, hogy a Krisztus utáni XX. század az emberi történelem – legalábbis máig – legszörnyűbb korszaka lesz. Ez viszont azt jelenti, hogy Isten ilyennek akarta teremteni a világot, amilyenek ismerjük. És csak azért tarthatta jónak, mert az eredmény szándékaival megegyezett.

A boldog bűn

Ne örüljön még az előbbi mondatoknak, aki Istent szeretné okolni sorsáért – sorsunkért. Először vizsgáljuk meg, vajon csakugyan olyan követhetetlenek-e Isten szándékai, cselekedeteinek indítékai, mint sokan gondolják?

Annyi bizonyos – a Bibliából is teljesen világos –, hogy Isten nem teremtett rabszolgákat, akik kényszerből, vagy robotszerű lényeket, akik megteremtésük módjából, belső felépítésükből következően gondolkodás nélkül engedelmeskednek. Hiszen ha nem így lenne, a sátántermő lázadásra sem kerülhetett volna sor. De Ádámnak és Évának is megvolt a lehetősége a választásra; pontosan tudták, mi az, amivel nem szabad élniük és miért, a következményt is ismerték, vagyis tudták, hogy tettük miatt a halál vár rájuk, mégis engedtek a kísértésnek, mert olyanok szerettek volna lenni, mint az, akinek létüket köszönhatték.

Másként is történhetett volna. Ha már nem akarta Isten úgy „programozni” a teremtményeket, hogy a választás lehetősége fel se vetődhesen bennük, akkor miért tűrte, hogy az angyalok egy része lázadásra szövetkezzen? Például miért nem pusztította el őket? Így nem lett volna lehetőségük az ember, az emberiség megrontására. Miért hagyta, hogy a sátánra hallgatva hajlamosakká váljunk a bűnre? Hiszen képtelenségként hangzik, hogy ez megegyezhetett volna a szándékaival!

Ha figyelmesebben megnézzük, az történt, hogy az ember, aki addig paradicsomi ártatlanság állapotában volt, döntése során szembefordult Isten parancsával, tulajdonképpen magával Istennel, akivel addig teljes összhangban élt. Bűnt követett el, amikor a tiltás ellenére megízlelte a jó és a rossz tudása fájának gyümölcsét, mert visszaélt a szabadságával. Így vesztette el ártatlanságát, és vált erkölcsi lényé (akár a gyermek, amikor először tesz tudatosan rosszat). Vagyis ettől kezdve képes volt felismerni a különbséget a jó és a rossz között. E nélkül nem is lett volna semmi esélye arra, hogy a megérdemelt büntetéssel együtt kapott nagy feladatot és mérhetetlen lehetőséget megvalósítsa: azt, hogy a bűnét jóvátegye. Ez a jóvátétel az embernek saját döntésén és erőfeszítésein alapuló, Istenhez történő új tartalmú visszatérését jelenti.

A kiűzetéssel vége a paradicsomi állapotnak, amelyre a legkülönbözőbb népek mondái sokak szerint mint az aranykorra emlékeznek. Ez az állapot soha nem áll vissza, mert az ember ártatlansága végképp elveszett. A világ nem barátságos közeg, ezért viszontagságos körülmények között éljük le életünket, aminek erkölcsi döntéseinkkel adunk irányt. Ha életutunkat igazi otthonunk, Isten országa felé fordítjuk, akkor a földi kísértésekhez és megpróbáltatásokhoz való megfelelő viszonyulásunk belső kincsekkel gazdagít bennünket, és ezek birtokában halálunk után többre vagyunk érdemesek, mint ha folyamatosan az Édenkert lakói maradtunk volna. És éppen ez az, ami Isten szándékaival egyezik.

Isten kezdettől úgy tervezte el, hogy mi, az általa előre ismert önálló döntéseinkkel, részt vegyünk önnön üdvözülésünkben. Ezen döntések egyikének következménye az első emberpár bűnbeesése, amelyet Isten a mi közreműködésünkkel végül is a javunkra fordít, ha földi életünkben helyesen választunk. Már akkor készen állt a Megváltó arra, hogy a megfelelő időben leszálljon a földre, és feláldozza életét érettünk, emberekért. Vagyis Ádám vétke *szükséges volt* ahhoz, hogy Jézus megváltson bennünket. Aquinói Szent Tamás szerint: „Semmi akadályának, hogy az emberi természet valami többre legyen teremtve a bűn után: Isten megengedi a rosszat, hogy abból valami jobbat fakasszon.” Egy őskeresztény énekben, amely a húsvéti gyertya nagyszombat éjjeli szentelésekor a katolikus szertartás része ma is, ez a szövegrész található: „Ó, boldog bűn, mely ilyen és ily nagy Megváltót érdemelt!”

A paradicsomi állapotoktól eltérően a földi lét a jó és a rossz szüntelen összeütközésének színtere. Az embernek a rólu megszerzett tudás birtokában földi élete kezdetétől lehetősége van választani e kettő között. Mondhatjuk, hogy az őszülők bűneiért Isten ezzel a szabadsággal *megajándékozta* az emberiséget.

Az ajándék kissé megüli a lelkünket. Néha jobb lenne elkerülni a felelősséget, hiszen lépten-nyomon dönteni kényszerülünk. Kényelmetlen ez sokszor nagyon. Különösen, hogy a döntés nem légtérben történik, hanem földi érdekeink és vágyaink, a társadalmi környezet változó elvárásai, valamint belső igazságérzetünk közötti kölcsönhatásban. Legtöbbször ezek konfliktusában. E szövevényben számunkra gyakran igen nehéz megtalálni a helyeset. Mégis, a szabadság utolérhetetlen élménye az, amikor választásunk a körülmények és látszólagos érdekeink ellenére követi erkölcsi lényünk sugallatát.

Szabadon

A választásban Isten nem hagy magunkra minket, nem távolról figyelni tárgyilagosan – mintegy büntetésül – a vergődésünket, hanem útmutatást ad és támaszt nyújt nekünk, részint a vallás tanításaiban, részint a ránk sugárzó kegyelme révén. A kegyelem egy segítő sugár, egy a lelkünket az Ővével összekapcsolni kész, Tőle kiinduló kötelék, amely ingyenes, nem személyválogató, amelyen át élet és világosság áramlik felénk. Működése nélkül, csak a saját erőnkre támaszkodva, bizony elveszünk. Nem kell külön érdem ahhoz, hogy a kegyelem részünkre is hozzáférhető legyen, csupán meg kell nyitnunk magunkat előtte, hogy képesek legyünk befogadni. A kegyelmet kérő ima képes begörcsölt lelkünkön rést nyitni előtte. De hát erre is el kell határoznunk magunkat. Kordivatokat követő intellektuális gögünk az, ami a legszívósabban ellenáll, és gyakran sikerül végképp megakadályoznia bennünket abban, hogy befogadjuk és felhasználjuk Isten mindenki számára felkínált segítségét.

Mivel Isten szabad döntésünket kívánja, a kegyelem önmagában sohasem alakítja át a befogadó lelkét, hanem csak a befogadónak a cselekvő közreműködésével. Aki újjá akar születni – ahogy azt Jézus kérte tőlünk –, ha kitartóan és áldozatkészen kéri, megkapja a kegyelmet ehhez az átalakuláshoz. De Isten soha senkit nem rendelt eleve üdvösségre vagy kárhozatra, maga az ember az, aki kiérdemli az üdvösséget, vagy életével kárhozatra ítéli önmagát. Az eleveelrendelés elmélete egy horribilis tévedés terméke. Az ember szabad akarata, amivel tetszése szerint választhatja akár az Isten felé fordulást, akár az elfordulást, nem ellentétes Isten mindenhatóságával, hiszen ez a mindenhatóság nem azt jelenti, hogy minden, ami történik, az Ő közvetlen irányítása alatt van, hogy mindent közvetlenül érvényesülő akarata igazít. Isten mindenhatósága azt jelenti, hogy mindent megtehet, amit akar. Az emberrel kapcsolatban pedig azt akarja – minden ezt bizonyítja –, hogy az maga szabja meg lelki életének pályáját. Ebből persze nem következik, hogy ne kaphatna az élettől néha egy-egy megrázó figyelmeztetést, de az ember bizony lehet olyan süket, hogy – esetleg szándékosan – észre sem veszi.

Isten tehát – előbb már volt erről szó – látja előre, mi fog történni. Jézus valószínűleg nem jelent volna meg a damaszkuszi úton Saulnak, ha nem tudta volna, hogy Szent Pál lesz belőle. Mert hiszen nem akárből lehetett Szent Pál egy ilyen jelenés hatására sem. Isten azt is tudja, hogy a még élők közül kik fognak elkárhozni, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ezzel már megszületett volna a kárhozatra szóló ítélet. Amíg egy ember a saját lelkének sorsát végleg el nem dönti, addig Isten mindig készen áll kegyelmével segíteni őt. Az orvos is próbálja gyógyítani azt a beteget is, akiről tudja, hogy rövidesen meghal. Isten az ember pillanatnyi lényéhez viszonyul, nem ahhoz, aki lesz belőle.

Eredetileg valójában mindnyájan kiválasztottak lennének, mert minden egyes ember meghívást kapott a kiválasztottságra. Sokan azonban nem hajlandók ezt tudomásul venni, szívesebben eltérülnek emberek által kreált eszmék vagy a világ csábításai által, mert kényelmesebb eltekinteni attól, hogy mi lenne a földön a feladatunk. Pedig minket, embereket, Isten sokkal előkelőbb helyre szánt, mint ahogy azt képesek vagyunk felfogni és elhinni: szabad akarral rendelkező *társainak* teremtett bennünket. A társ szó itt nem egyenrangúságot jelent, hanem minőségbeli közösséget. Erre utal Jézus felszólítása, hogy legyünk tökéletesek, mint az Atya. Ezt a tökéletességet annak a mértékében van módunk közelíteni, ahogy – Isten segítségével – lerázzuk magunkról a földi hiúságok és élvezetek igáját.

Örvényben

Mi, emberek, együtt, egy szorosan összetartozó szerves egységet alkotunk. Ez sokkal többet jelent, mint amit a világi felfogás tart az egységes emberiségről. Ez kiviláglik abból is, hogy az eredendő bűn mindenkire átöröklődik, amíg csak ember él a Földön. Isten nemcsak

Ádámot és Évát, hanem az emberiséget üzte ki a Paradicsomból. A büntetésként kapott földi próbatétel is közös, nem elsősorban azért, mert mindenkire kiterjed, hanem mert embertársaink próbájának sikerességéért mindnyájan külön-külön is felelősek vagyunk. Ez teljesen kézenfekvő a hozzánk legközelebb állók esetében, de nem korlátozódik csupán rájuk, mert a mi viselkedésünk, lelki tartásunk, életérzésünk kisugárzik még olyanokra is, akikkel talán nem is találkozunk, és így bizonyos mértékig a társadalom légkörét is befolyásoljuk. De ez még nem minden, amit tehetünk.

Isten – mint mondtuk – közvetlenül nem avatkozik be lelki életünkbe, és akkor segít, amikor ezt igényeljük Tőle. Azon embertársaink, akik lezárják fülüket, elméjüket és szívüket Isten üzenetei és segítsége előtt, még sincsenek teljesen reménytelen helyzetben, mert az Úr őket érintő beavatkozását mások is kieszközölhetik. Ez a lehetőség ugyancsak az emberiség egységéből fakad. Nemcsak a magam számára kérhetek segítséget Istentől, hanem azok számára is, akik lemondtak erről. Isten úgy értékeli, hogy AZ EMBER kérte ezt Tőle, és teljesíti. Ahogy Jézus mondta: „Bármit kértek hittel az imádságban, megkapjátok”. (Máté 21,22) Ez a lehetőség, ha sokan élünk vele, képes megváltoztatni, jobbra tenni a világot, és megakadályozni azt, hogy a földi próbán elbukva oly nagyon sokan jussanak a kárhozatra. Erre vonatkoznak Máriának a medjugorjei jelenésekkor mondott szavai: „Értsétek meg, Isten mindegyikötöket kiválasztotta, hogy fölhasználja az emberiség üdvözítésének nagy tervében. ...imádkozzatok, hogy megértsétek a rátok vonatkozó isteni szándékot.” A Szent Szűz, aki legfőbb közbenjárónk Jézusnál, szüntelenül arra buzdít bennünket, hogy imádkozzunk, mindenekelőtt a hitetlenekért: „Gyermekeim, imádkozzatok! A világ óriási örvényben van, nem tudja, mit cselekszik. Nem fogja fel, milyen bűnben süllyed el... azért van oly nagy szükségem az imádságotokra, mert ez az egyetlen eszköz az emberi nem megmentésére... Nélkületek nem tudok segíteni a világnak.” Erre az állításra nehezen képzelhető el más magyarázat, mint hogy Isten, aki nem szándékszik közvetlenül beavatkozni abba, ami a lelkünkben történik, mégis megteszi ezt, amikor mi, emberek kérjük, akár ha mások számára is. Azt hiszem, hogy mindenekelőtt ebben áll részvételünk az emberiség üdvözítésének tervében.

A földi megpróbáltatások, szörnyűségek többsége az emberek közönyéből, önzéséből, rosszindulatából, gonoszságából származik. Az Istenbe vetett igaz hit ezekkel nem összeegyeztethető. Ezért az emberek lelkének ébredése, a *megtérés* nagyon sokat enyhíthet a lét viszontagságain. Ebben nemcsak imával, hanem önkéntes lemondással, testi-lelki fájdalmaink e célra való felajánlásával is közreműködhetünk. Az az értelmetlen szenvedés, amitől úgyszemint tudunk tetszésünk szerint megszabadulni, értelmet nyer ezáltal, és – próbáljuk ki – ennek következtében csökkenni is fog.

Vegyük fel keresztünket, és kövessük Jézust: egyéni keresztünk kínjainak felajánlásával *akarjunk* segíteni az embereken. Az a szeretet igazán hiteles, amely a másoknak az elérhető legtöbbet kívánja: azt, hogy megláthassa az Úr arcát, amikor ennek eljön az ideje. S ha azt hisszük, hogy ebben csak a kiváltságosak tudnak részt venni, vegyük a fáradságot, hogy imával megdolgozzunk a magunk kiváltságos voltáért.

Bizonyságot tenni

Azt eldönthetjük itt a földön, hogy akarunk-e Istenhez tartozni vagy nem. De azt nem áll szabadságunkban megválasztani, hogy kik vagyunk: azok vagyunk, akiknek teremtettünk. Kézenfekvő, hogy emberek vagyunk, de nehezen ismerjük el, hogy emberi létünkben, embervoltunkban Isten meghatározó. Gőgünkben és ostobaságunkban ennek a gondolatát is megalázónak tekintjük, kiszolgáltatottságnak nevezzük, és tiltakozunk ellene. Pedig az Istennel való élő kapcsolat megnyitja számunkra a világ szellemi rendszerének előttünk zárt

szerkezetét. Ezáltal megőriz bennünket a megmaradásnak, hiszen minden zárt rendszer, amelyik kívülről nem kap energiát, (a rendszerelmélet ismerői jól tudják ezt) szükségszerűen leépül. Egy élő, működő kapcsolat építése helyett otromba önvédelemi tákolmányokat emelünk az ész vibráló talaján. Mivel tudjuk, hogy a tudnivalók elfogyhatatlanok, a racionális tudás végtelenségéből megkreáljuk magunknak a nyitottság illúzióját.

Ha Istent – akihez tartozunk, és akivel lényünk lényege közös – nem fogadjuk el, akkor magunkat is visszautasítottuk, önmagunk helyett is a világot választottuk, és ezáltal végső pusztulás lesz a részünk.

A földön még csak elvagyunk Isten nélkül, hiszen amíg élünk, még lehet reményünk, és amíg nem veszítettük el véglegesen azt a képességünket, hogy valamit fogjunk Isten ránk sugárzó, energiát, életet adó kegyelméből, addig a legsötétebb lélekbe is beszivároghat valami fény, valami életerő. Ilyenkor talán még nem tudjuk – esetleg nem is akarjuk belátni – hogy Isten nélkül nincs élet és remény. Ha erre halálunk pillanata után jövünk rá, akkor már késő. Lelkünk építését csak a jó és rossz közötti szabad akaratunkból történő választással tehetjük, ezért erre kizárólag a földi életben van lehetőségünk. A halál után, amikor lelkünk belátja, hogy tévedett, amikor tisztába jön azzal, hogy az Isten nélküli lét elviselhetetlen, hiszen már azt az életerőt sem kapja többé, amit a földön akár gonoszsága ellenére is kaphatott – valószínűleg ez maga a pokol. Már nincs gabonaérlelő szabad akarat: azt kell learatni, amivel rendelkezünk, amit megtermeltünk magunknak. A lelkünk halhatatlan. Isten nem szünteti meg egyetlen teremtett szellemi lénynek sem a létét (ezért tulajdonképpen értelmetlen volt a kérdés, hogy miért nem pusztította el a lázadó angyalokat); a sátánnak sem az elpusztításáról, hanem a legyőzetéséről beszél minden szent szöveg. Ha méltatlanoknak bizonyulunk Isten színe elé kerülni, s ezért nem élhetjük országában azt a teljes életet, amelyre akár öntudatlanul is egész életünkben vágyunk, az eleve hiába vágyódó sivár örökkévalóság elé nézhetünk. Minden biztonnal (sokadmagunkkal) olyan sorvasztó magány vár ránk, amelyet a földön még csak elképzelni sem tudunk.

Madách Ádámja szerint „...az élet küzdelem./ S az ember célja e küzdelem maga.” És valóban: azért vagyunk a földön, hogy – alapvetően erkölcsi lények lévén – annyi megpróbáltatás és szenvedés, a gonoszság életünk fölött való tobzódása közepette megvívjunk gyarlóságainkkal, bűnre hajlásunkkal, és módunk legyen bizonyosságot tenni önmagunkról ember és Isten előtt.

A tanítás szerint Isten a saját dicsőségére teremtette a világot. Nem azért, hogy dicsősége növekedjen, hiszen a tökéleteshez nem lehet hozzáadni, hanem azért, hogy másokkal: velünk is megossza. Isten dicsősége nem más, mint a felülmúlhatatlan erő és hatalom, a végtelen jóakarát és szeretet, a kimeríthetetlen lelki gazdagság és a makulátlan tisztaság tündöklő ragyogása. Ebből a ragyogásból részesülünk magunk is, ha megálltuk a bűnbeesést követő földi viszontagságok próbáját.

„Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál” – ezt Isten mondta *Az ember tragédiájában*. Ha erről megfeledezünk, akkor csak téves választ adhatunk a küzdelem és a bizalom jellegéről. Mert meg kell értenünk, hogy a küzdelem földi, de a bizakodás, a bizalom a földi életen túlra mutat.

2002. október